

IV. ÖZEL KONULAR

IV.1 Sistemik Riskin Önlenmesine ve Çözümlemesine Yönelik Yaklaşımlar

Makro Riskleri Azaltıcı Politikalar ve Sistemik Krizlerin Çözümlemesine İlişkin Fonlar

Yaklaşık son yirmi yılda finansal piyasaların düzenlenmesi konusunda liberalleşme sürerken, finansal araçların giderek karmaşık hale gelmesi ve çeşitliliğinin artmasına paralel olarak hem finansal piyasa oyuncularını hem de politika yapımcılarının risk yönetimine verdikleri önem artmıştır. Bu doğrultuda, sistemde oluşacak aşırı risklerin ve dolayısıyla kırılganlıkların önlenmesine yönelik düzenlemelerde, ağırlıklı olarak finansal kuruluşların mali bünyelerinin sağlamlığını gözetilen politikalar esas alınmaya başlanmıştır.

Ancak son yaşanan kriz, sistemik risklerin tespit edilmesinde, finansal sistemde oluşan kırılganlıkların kontrol altında tutulmasında ve dışsal şokların sisteme olan olumsuz etkilerinin azaltılmasında, mevcut finansal düzenlemelerin, tek başına mikro riskleri azaltıcı politikaların ve mevduat güvence sisteminden oluşan finansal güvenlik ağlarının yetersiz kaldığını göstermiştir.

Kriz sürecinde özellikle gelişmiş ülkelerde çok sayıda bankanın faaliyetinin sona ermesi, finansal sistemi tekrar çalışır hale getirmek ve dolayısıyla mevcut kuruluşların olağan faaliyetlerini sürdürmelerini sağlamak amacıyla yapılan sermaye destekleri ile kamunun aldığı diğer önlemler ciddi maliyetlere yol açmıştır. Bu durum, hem piyasa disiplininin bozulmasına neden olmuş hem de sistemin bütününe dikkate alan politikalara olan gereksinimi açıkça ortaya koymuştur.

Makro riskleri azaltıcı politikalar, mikro riskleri azaltıcı politikaların tamamlayıcısı olup, esas olarak sistemik riskin azaltılması ve bununla bağlantılı olarak sistemik finansal krizlerin önlenmesini amaçlayan politikalarlardır. IMF, FSB ve BIS sistemik riski finansal sistemin tümünde ya da bir bölümünde ortaya çıkan aksaklıkların, reel ekonomi üzerinde ciddi sonuçlar yaratacak ölçüde finansal hizmetleri kesintiye uğratması riski olarak tanımlamaktadır. Burada finansal sistemin unsurları ile herhangi bir kuruluş, bir piyasa ya da araç kastedilmektedir. Ayrıca, tüm bu unsurların belirli bir ölçüde sistemik risk yaratma potansiyelinin olduğu noktadan hareketle, sistemik risk tanımında bu unsurlarda oluşacak aksaklıkların reel ekonomiye olan etkilerine vurgu yapılmaktadır.

Bununla birlikte, bir sistemi oluşturan tüm parçaların istikrarlı bir yapı arz etmesi zorunlu olarak sistemin tümünün istikrarlı bir seyir içerisinde olduğu anlamına gelmemektedir. Zira finansal bünyelerinde sorun olmayan tüm oyuncuların sistemde meydana getirebileceği "dışsallıklar" sistemin tamamı için ciddi kırılganlık yaratabilmektedir. Bu nedenle, esas olarak sistemin tekil unsurlarının sağlamlığını gözetilen mikro riskleri azaltıcı politikaların tamamlayıcısı olarak sistemin tümünü gözetilen makro riskleri azaltıcı politikalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Bu çerçevede, söz konusu politikaların iki boyutu ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki, finansal sistemde özellikle finansal kuruluşlar, araçlar ve piyasalar arasındaki karşılıklı etkileşimler sonucu oluşan sistemik riskin birikmesinin önüne geçilmesi, diğeri de döngüsellik nedeniyle ortaya çıkacak kırılmalara karşı finansal sistemin sağlamlığının artırılmasıdır.

Finansal sistemde sistemik risk sonucu oluşacak kırılmalıklar ve bunların finansal istikrarı bozması halinde, makro riskleri azaltıcı araçların sistemde döngüsellik karşıtı bir hareket yaratması, diğeri bir deyişle “sistemik stabilizatör” işlevi görmesi beklenmektedir. Aşırı kredi genişlemesinin yaşandığı ve varlık fiyatlarındaki şişme nedeniyle bankaların bilançolarında taşıdıkları riskin arttığı durumlarda, bankaların sermaye tamponlarını artırmaları ve bu ilâve kaynağı risklerin gerçekleşmesi durumunda kullanıma sokmalarının finansal sistemde kırılmalıkları azaltması beklenir. Bu tür bir döngüsellik karşıtı aracın doğal sonuçlarından birisi de özellikle ekonomik seyrin bozulduğu dönemlerde reel kesim ile finansal sistem arasındaki olumsuz etkileşimi azaltmasıdır.

Ülke uygulamalarına bakıldığında, birçok ülkenin sistemik riskin önlenmesine giderek artan bir önem verdiği, yapıları ve kullanılış biçimleri farklı olmakla birlikte hali hazırda genel anlamda makro riskleri azaltıcı olarak nitelendirilebilecek birtakım tedbirler uyguladıkları görülmektedir. Bunlardan, sermaye yeterlilik oranı düzenlemeleri çerçevesinde minimum oranın ya da kredi risk ağırlıklarının değiştirilmesi; hızlı artan kredi kategorilerinde kullandırım kısıtlamaları; kredilere ilişkin karşılık oranlarının değiştirilmesi, dinamik karşılık ayrılma uygulamasının benimsenmesi; kredilere vergi benzeri ek yükümlülükler konması; zorunlu karşılık oranlarının değiştirilmesi gibi tedbirler ön plana çıkmaktadır. Bu anlamda finansal döngünün tersi yönünde bir duruş izlenerek, finansal kriz dönemlerindeki olumsuz etkiyi mümkün olduğunca bertaraf edebilmek amaçlanmaktadır.

Önemli bir başka gelişme de bazı gelişmiş ülkelerin, finansal kriz henüz sona ermeden sistemik riski ele alacak biçimde düzenleme ve denetleme yapıları ile buna ilişkin hukuki altyapılarında bir dizi köklü değişikliğe gitmiş (ya da gitmekte) olmalarıdır.

ABD’de finansal krizin ortaya çıkardığı yapısal ve diğeri sorunları gidermek üzere hazırlanan ve 21 Temmuz 2010 tarihinde yürürlüğe giren “Dodd-Frank Act” adlı yasa, “Finansal Hizmetler Gözetim Konseyi” kurmaktadır. Finansal sistemin maruz kaldığı yapısal kırılmalık ve şokların bir bütün olarak değerlendirilmesi amacıyla kurulması planlanan “Finansal Hizmetler Gözetim Konseyi”, bu doğrultuda ilgili gözetim ve denetim otoriteleri arasında gerekli iletişim ve işbirliği mekanizmalarını sağlayacaktır. Söz konusu Konsey, büyük ve karmaşık yapıdaki finansal kuruluşların yol açtığı sistemik risklerin saptanması, izlenmesi ve çözüme kavuşturulması üzerine de yoğunlaşacaktır. Ayrıca, Konsey Fed’e banka-dışı fakat sistemik risk yaratabilecek firmaları da denetleme yetkisi verebilecektir. Fed 50 milyar ABD doları üstünde varlıklara sahip bankaları denetleme yetkisine sahip olduğu gibi konsolide denetimden sorumlu olarak risklerin bankadan mı yoksa bağılı ortaklıklarından mı kaynaklandığını belirleme sorumluluğunda olacaktır.

22 Eylül 2010 tarihinde Avrupa parlamentosunda kabul edilen ve 2011 yürürlüğe girecek olan kanun, makro riskleri gözeticek bir “Avrupa Sistemik Risk Komitesi –ESRB” kurmaktadır. Komitenin, fiziken ECB’nin bünyesinde yer almakla birlikte ECB’den tamamen bağımsız olması öngörülmektedir. Komite, ECB başkan ve başkan yardımcısının yanı sıra üye ülkelerin merkez bankası başkanları ve Avrupa denetim otoriteleri başkanlarından oluşmaktadır. Üye ülkelerin denetim otoriteleri, Komitede yer almasına karşın oy hakkına sahip değildir. Komite merkez bankaları ve denetim otoritelerini biraraya getiren bir platform olması nedeniyle mikro ve makro risklere yönelik politikaların daha uyumlu hale getirilmesine olanak tanıyacaktır. ESRB kanunen Avrupa Birliği bünyesinde oluşabilecek olan ya da oluşan sistemik riskleri belirlemek ve bunların

değerlendirmesini yapmakla sorumlu tutulmuştur. Ayrıca, Avrupa finansal denetim sistemi de yeniden yapılandırılmıştır. Bu kapsamda daha önceden var olan AB ülkelerinin denetim otoritelerinin oluşturduğu denetim otoriteleri birlikleri dönüştürülerek EBA (Avrupa Bankacılık Otoritesi), ESMA (Avrupa Sermaye Piyasası Otoritesi) ve EIOPA (Avrupa Sigorta ve Emeklilik Fonları Otoritesi), “Avrupa Denetim Otoriteleri” olarak yeniden yapılandırılmıştır. Yerlerini aldıkları kurumlar sadece tavsiye niteliğinde ve bağlayıcılığı olmayan kararlar verirken, yeni oluşturulan Avrupa Denetim Otoriteleri’nin yetkileri artmış ve düzenleme konusunda daha etkin rol üstlenmişlerdir.

İngiltere’de hükümet; “Finansal Hizmetler Otoritesi” (FSA), BoE ve Hazine’den oluşan üçlü yapı yerine, FSA’in düzenleme ve denetleme yetkilerinin BoE’ye devredilerek sistemde yetkili tek bir kurum hale getirilmesini öngören yasa üzerinde çalışmaktadır. FSA’in ise tüketicilerin haklarının daha etkin bir şekilde savunulmasını yerine getirecek bir kurum haline getirilerek “Tüketicini Korunması ve Piyasalar Otoritesi” adı altında çalışmasını planlamaktadır. Ayrıca, BoE içerisinde Para Politikası Kurulu’nun (PPK) yanı sıra, “Finansal Politika Komitesi” oluşturulması düşünülmektedir. Komite, sistemik riskleri ile kırılganlıkları tespit edip çözümlenerek finansal sistemin dayanıklılığını artırmayı ve finansal sistemdeki dengesizliklere yönelik önlemler geliştirerek makroekonomik istikrarı korumayı amaçlayacaktır.

Gelişmiş ülkelerde görülen finansal yapılanmalar finansal krizin ortaya çıkmasıyla birlikte katlanılan finansal krizlerin maliyetlerinin tekerrür etmemesi içindir. Finansal krizde bankaların ciddi likidite ve karşılıklı güven sorunları ile karşı karşıya kalmaları ve hatta faaliyetlerinin sona ermesi nedeniyle özellikle gelişmiş ülke finansal piyasalarının işleyişinde ciddi aksaklıklar görülmüştür. Bunun üstesinden gelebilmek için bir taraftan merkez bankaları nihai kredi mercii olarak likidite gereksinimi içerisindeki bankalara acil fon yardımı sağlarken, diğer taraftan, bunun yetersiz kaldığı durumlarda, gelişmiş ülke hazineleri faaliyetini sürdüremez hale gelen ve sistemik öneme sahip bankalara sermaye desteği sağlamıştır. Bu deneyimden çıkarılan bir ders, bu tür yardımların gerek kamu maliyesi açısından gerekse de merkez bankaları bilançoları açısından getirdiği yükün daha büyük sorunlara yol açabilecek bir potansiyelde olduğudur. Zira, bazı ülkelerde (İzlanda ve İrlanda) bankacılık sektörüne ilişkin olarak alınmak zorunda kalınan önlemler söz konusu ülkelerin kamu maliyelerini bozarak ek kırılganlıklar yaratmıştır. Kriz deneyimi ile açığa çıkan bir diğer önemli husus da finansal istikrarı tesis etmek üzere alınan tedbirlerin getirdikleri maliyetin sosyal adalet bakımından sürdürülemez oluşudur. Ayrıca, özellikle önceden planlanmamış olmaları ve büyüklükleri nedeniyle söz konusu tedbirlerin finansmanın temini de sıklıkla zaman almakta ve ülkeler ile uluslararası kuruluşların işbirliğini gerektirmektedir. Bu ise tedbirlerin zamanında alınarak uygulamaya konulması konusunda gecikmelere ve dolayısıyla geri çevrilemez sonuçlara yol açmaktadır.

Mevcut yapıda, krizlerin maliyetleri esas olarak kamu tarafından üstlenilmekte olup, çeşitli ülkelerde ayrıca vergiler yoluyla bu maliyetin bir bölümü finansal kuruluşlardan tahsis edilmektedir. Bu çerçevede finansal krize maruz kalan bir dizi ülkede, krizin maliyetinin finansmanında kullanılmak üzere bankaların vergilendirildiği görülmektedir. ABD’de, banka, tasarruf kuruluşu, aracı kuruluş, sigorta şirketleri ve bu türden (büyüklükleri 50 milyar ABD dolarının üzerinde olan) kuruluşları bünyesinde bulunduran holdinglerden yükümlülüklerinin yüzde 0,15’i oranında ve yaklaşık 10 ilâ 12 yıl süresince vergi alınması öngörülmüştür. Macaristan ise banka, sigorta kuruluşları ve diğer finansal kuruluşların varlıklarının yüzde 0,07’si oranında vergilendirilmesi yoluna gitmiş olup, uygulamanın 3 yıl sürmesi öngörülmüştür. Fransa ve İngiltere’de de bankalar üzerine getirilen benzeri vergilere ilâve olarak bankaların prim ödemeleri üzerinden vergi alınması uygulamalarına da rastlanmaktadır.

Finansal krizlerin maliyetlerinin karşılanması konusunda seçilen bir diğer yol ise olası kriz durumunda alınacak politika tedbirlerinin finansman olanaklarının bugünden sağlanmasıdır. Bu çerçevede, sistemik risk fonu finansmanında öne çıkan kaynak ise, finansal kuruluşların "ex ante" vergilendirmesi yoluyla tahsil edilecek fonlardır. Uygulamada bazı gelişmiş ülkeler ile uluslararası kuruluşlar tarafından bu konuda atılmakta olan adımlar olduğu görülmektedir. Buna göre, İsveç ve Almanya sırasıyla 2009 ve 2010 yıllarında sistemik krize karşı alınacak önlemlerde kullanılmak üzere sistemik risk fonu kurmuşlardır. Olası bir bankacılık krizi sonrasında kriz maliyetinin finansmanına yapmak zorunda kalacakları katkıya karşılık olarak, bankalardan tahsil edilecek "ex-ante" vergiler (yüzde 0,02 ilâ 0,04) söz konusu Fonların temel finansman kaynağını teşkil etmektedir. Bu çerçevede, bankacılık sektörüne ilişkin olarak yapılacak sermaye desteği ile verilecek kredi ve garantilerde kullanılması öngörülen Fonların yaklaşık 15 yıllık bir süre içerisinde oluşum süreçlerini tamamlamaları beklenmektedir. Avrupa Komisyonu ile IMF'nin de konuyla ilgili benzer önerileri bulunmakta olup, bu önerilerde ya tüm finansal kuruluşlar ya da ticari bankaların yanı sıra yatırım firmalarının da vergi kapsamına alındığı görülmektedir.

Tablo 1. Sistemik Kriz Fon Örnekleri ve Önerileri

	Almanya	İsveç	Avrupa Komisyonu	IMF
Uygulamanın adı	Haziran 2010'da yayımlanan "Kredi Kuruluşları için Yeniden Yapılandırma Fonu Oluşturulması Hakkında Kanun"	SFS 2008:814 No.lu Kanun (1 Ağustos 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir)	COM(2010) 254 (26 Mayıs 2010 tarihli basın duyurusu)	Finansal İstikrar Katkı Fonu (Ocak 2010'da G-20'ye sunulan Raporda yer alan öneri)
Uygulanan / uygulanacak kuruluşlar	Bankalar	Bankalar	Bankalar ve yatırım şirketleri	Bütün finansal kuruluşlar
Oran	(Banka büyüklüğüne göre) %0,02 - %0,04 + bilanço dışı türev ürünleri toplam değerinin % 0,00015'i	%0,036	Belirtilmemiştir	%0,2'den az
Uygulamanın tabanı	Toplam Yüklülükler - mevduatlar - özkaynaklar	Sigorta kapsamı dışındaki yükümlülükler	Tercihan yükümlülükler üzerinden. Ancak Komisyon diğer alternatifleri de değerlendirmektedir	Bilanço dışı kalemler dahil sigorta kapsamındaki tüm yükümlülükler
Her yıl toplanması öngörülen toplam fon tutarı	Yılda 1,2 milyar Euro toplanması öngörülmektedir (GSYH'nin 0,05'i civarında)	15 yıl süresince toplam GSYH'nin %2,5'i kadar	AB toplam GSYH hedefinin % 2-4'ü kadar	Hedef GSYH'nin %2-4
Fonun oluşturulma süresi	Belirtilmemiştir	15 yıl	Belirtilmemiştir	Yaklaşık 10 yıl

Sistemik riskin genel olarak iki yönü bulunmakta olup, ilki finansal dengesizliklerin makroekonomi ile olan ilişkisi (makroekonomik kırılmalıklar), ikincisi ise finansal sistem içerisinde oluşan dengesizliklerdir. Sistemik riskin önlenmesi için uygulanacak olan politikalar sistemik riskin kaynağının neresi olduğuna göre farklılık göstereceğinden finansal sektörü denetleyen otoritelere, merkez bankalarına ve hazinelere farklı görevler düşmektedir. Diğer taraftan, para politikasının yürütülmesine ilişkin görevleri ve nihai kredi mercii işlevleri merkez bankalarını makro riskleri azaltıcı politikalar bakımından stratejik bir konuma yerleştirmektedir.

IV.2 Finansal Kriz Sürecinde ve Sonrasında Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal İstikrara Yönelik Önlemler

2007 yılında ABD’de başlayan ve daha sonra etkileri birçok ülkeye yayılarak küresel hale gelen finansal krizin gelişmekte olan ülke ekonomilerine de önemli yansımaları olmuştur. Bu süreçte gelişmekte olan ülkelerin özellikle son yıllarda küresel finansal sistem ile bütünleşmesindeki artışın önemli payı vardır. Dolayısıyla, 2008 yılının üçüncü çeyreğinden itibaren küresel finansal krizin derinleşmesi gelişmekte olan ülkelere önemli ölçüde yabancı sermaye çıkışlarının görülmesine neden olmuştur. Diğer taraftan, finansal krizin gelişmiş ekonomilerin reel kesimi üzerindeki etkilerinin hissedilmesi ile birlikte bu etki gelişmekte olan ekonomilere de sirayet etmiştir. Ancak, gelişmekte olan ekonomilerin görece olarak mali yapılarındaki sağlamlık ve kriz sürecinde alınan önlemler bu ekonomilerin daha hızlı toparlanmalarına katkıda bulunmuştur. Bu süreçte gelişmekte olan ekonomilerin performansındaki iyileşmede gelişmiş ekonomilerdeki özellikle genişletici para politikaları sonucu artan net sermaye akımları da rol oynamıştır. Dolayısıyla, küresel bütünleşmenin de etkisiyle gelişmekte olan ülkeler kendi ekonomilerinde görülen döngüsel hareketleri yumuşatmada para ve maliye politikalarını aktif bir şekilde kullanırken finansal istikrara yönelik çeşitli önlemler de almışlardır.

Bu çerçevede, gelişmekte olan ülkeler net sermaye akımlarındaki azalmanın da etkisi ile görülen likidite daralmasına karşı önlem olarak önce politika faizlerini ve zorunlu karşılık oranlarını düşürmüşlerdir. Ancak, bu çıkış dalgasının tersine dönmesi ve politika faiz oranlarının küresel anlamda düşük tutulması ile birlikte ortaya çıkan likidite bolluğuna karşılık bu defa gelişmekte olan ülkelere zorunlu karşılıklar tedrici bir şekilde artırılmaya başlanmış ve kriz öncesi düzeylere çıkarılmıştır. Ülkemizde de para politikası çıkış stratejileri kapsamında benzer bir politika izlenmiştir. Bu kapsamda, sermaye akımlarının devam ettiği ve çoğu ülkede enflasyonist baskının olmadığı ve politika faiz oranları genel olarak aynı seviyelerde tutulduğu kriz sonrası dönemde, zorunlu karşılıklar likidite yönetimi yanında makro riskleri azaltıcı daha kapsamlı bir araç olarak kullanılmaya başlamıştır. Ayrıca, likidite artışının kredi hacmi ve varlık fiyatları üzerindeki etkilerinin giderilmesi amacıyla bazı ülkelerde kredi-değer rasyosu gibi araçlar da kullanılmıştır (IMF, 2010a).

Özellikle gelişmekte olan ülkelere yönelik son dönemlerde artan yabancı sermaye akımlarına karşı doğrudan önlem olarak sermaye kontrollerine olan ilgi yenilenmiştir. Bu çerçevede, sıcak para girişlerinin azaltılması, para politikası üzerindeki otonominin korunması ve döviz kurlarındaki oynaklık ile değerlemenin giderilmesi amacıyla finansal istikrarı korumak için gelişmekte olan ülkeler sermaye kontrollerini de politika paketlerinin bir parçası olarak dikkate almışlardır (Ostry ve diğerleri, 2010). Ancak, ülkelerin başlangıç noktasındaki mali yapıları, para politikası koşulları ve cari dengeleri farklılık arz ettiğinden sermaye kontrollerini hangi noktada ve türde uyguladıkları ülkeden ülkeye önemli değişiklikler göstermektedir. Örneğin, Brezilya kısa vadeli sermaye akımlarını kısıtlamak için doğrudan vergilendirmeyi seçerken, Peru, Kolombiya, Tayland ve Endonezya gibi ülkeler kısa vadeli yurtdışı krediler için yüksek zorunlu karşılık uygulaması, doğrudan yabancı yatırımların ülkede asgari bir süre kalma zorunluluğu gibi çeşitli önlemler almışlardır. Ayrıca, oluşan kur riskini azaltıcı önlem olarak Güney Kore yabancı para cinsinden yapılan türev işlemler ve yabancı para net genel pozisyonu üzerine sınırlamalar getirmek suretiyle kısa vadeli yurtdışı borçlanmayı da caydırıcı hale getirmeye çalışmıştır.

Bağımsız para politikası, sabit kur rejimi ve sermaye hareketlerinin serbest bırakılmasından oluşan açık ekonomi paradigmasında (imkânsız üçlü) tercihini bağımsız para politikası ve dalgalı kur rejiminden yana kullanan ülkeler sermaye akımlarına maruz kaldıklarında kurlarda nominal değer artışı ve enflasyon ikilemi ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Ülkelerin uyguladıkları rezerv politikası finansal kırılganlıkların azaltılması yanında söz konusu ikilemi çözmeye de katkıda bulunmaktadır. Ancak, genel bulgular sterilize döviz müdahalelerinin kur değerlenmelerini engelleme konusundaki etkinliğinin sermaye akımlarının sürekli hale geldiği durumlarda yeterli olmadığı yönündedir (IMF, 2007). Bu çerçevede, sterilize döviz müdahaleleri sermaye akımlarını tetikleyen ulusal-yabancı faiz oranı farklılıkları yoluyla sermaye akımlarının sürekliliğine katkı sağlarken aynı zamanda bir maliyet etkisini de ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle, sterilizasyon işlemi bankacılık kesimi üzerinden zorunlu karşılıkların artırılması yoluyla da sağlanabilmekte, bu da zorunlu karşılıkların bir politika aracı olarak önemini artırmaktadır.

Kaynaklar:

Coelho, Bruno and Kevin P. Gallagher, 2010, "Capital Controls and 21st Century Financial Crises: Evidence from Colombia and Thailand" Political Economy Research Institute Working Paper Series, No: 213

International Monetary Fund (IMF), 2007, World Economic Outlook, October 2007

International Monetary Fund (IMF), 2010a, World Economic Outlook, October 2010

International Monetary Fund (IMF), 2010b, Global Financial Stability Report, April 2010

International Monetary Fund (IMF), 2010c, Global Financial Stability Report, October 2010

Ostry, Jonathan D., Atish R. Ghosh, Karl Habermeir, Marcos Chamon, Mahvash S. Qureshi, and Dennis B.S. Reinhart, 2010, "Capital Inflows: The Role of Controls," IMF Staff Position Note, SPN/10/04

Tablo 1. Finansal İstikrara Yönelik Önlemler

Önlem	Açıklama	Ülke																				
		Brezilya	Arjantin	Meksika	Şili	Peru	Kolombiya	Hindistan	Hong-Kong	Hirvistan	Rusya	Macaristan	G.Afrika	Çin	Endonezya	G. Kore	Malezya	Filipinler	Singapur	Tayland	Tayvan	
Yarılık fiyatlarındaki aşırı artışa karşı önlemler	Kredi- değer rasyosu																					
	Emlak piyasasına yönelik düzenlemeler																					
	Zorunlu karşılıklar																					
Likidite yönetimi ve kredi arzına yönelik önlem	Likidite yönetimi ve kredi arzına yönelik önlem	x																				
	Döviz kuru riskine yönelik önlemler																					
Döviz kuru riskine yönelik önlemler	Döviz pozisyonu önlemleri																					
	Döviz cinsi borçlanmayı zorlaştırıcı önlem																					
	Sermaye yeterliliği likidite ve kaldıraç oranlarına yönelik sınırlandırmalar																					
Gözetim/Denetim	Makro stres testleri																					
	Rezerv yönetimi ve döviz müdahaleleri																					
	Giriş kontrollerinin artırılması-doğrudan vergiler ¹																					
Sermaye akımlarına yönelik önlemler	Makro riskleri azaltıcı önlemler – zorunlu karşılıklar ve diğer önlemler																					
	İdari önlemler ²																					
	Çıkış kontrollerinin esnetilmesi ³																					

Kaynak: IMF (2010a, b, c), ülke merkez bankaları ve basında çıkan malaleler.

(1) Brezilya: Sabit getirili menkul kıymetler ve hisse senedi alımları yüzde 4 oranında vergiye tabi bulunmaktadır (Mart 2008- % 1,5, Ekim 2009-%2, Ekim 2010-%4). Tayland: Yabancı yatırımcıların devlet borçlanmaları üzerinden elde ettikleri kazançları yüzde 15 oranında vergiye tabi bulunmaktadır. Sermaye hareketlerinin vergilendirilmesi doğrudan makro fiyati araç olarak finansal istikrar için bir araç olarak kullanılmaması da bunun sermaye hareketlerinin kompozisyonuna olası etkisi nedeniyle finansal istikrara katkı olabilmektedir.

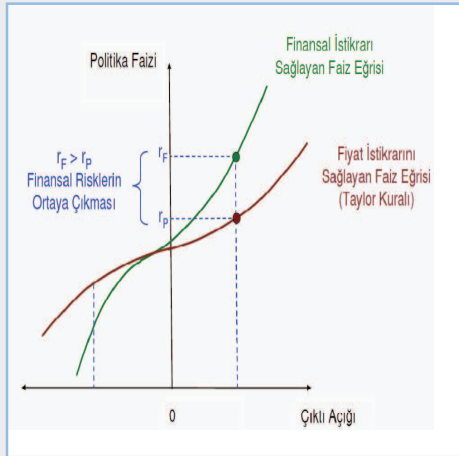
(2) Kolombiya: Doğrudan yabancı yatırımları ülkede aşağı süre için kalmaları zorunluluğu getirilmiş ancak Ekim 2010 tarihinde kaldırılmıştır. Arjantin: Yabancı yatırımların kısa vadeli mevduat hesabı açmalarına sınırlama getirilmiştir. Endonezya: Yabancı yatırımların mevduat Bankasından aldıkları tahvilin bir aylık süreyle tutulması zorunluluğu getirilmiştir. Hindistan: Yabancı borçlanma işlemlerine sınırlamalar getirilmiştir.

(3) 2008 yılı ve öncesini kapsamakta ve yabancı yatırımların yurtdışı işlemleri üzerindeki kontrollerin kaldırılması veya esnetilmesini kapsamaktadır. IMF, 2010(b). Sermaye girişlerinin artışı koşullarda uygun bir politika aracı da sermaye çıkışlarının esnetilmesi yoluyla net sermaye akımlarının miktarını azaltmaktır.

IV.3 Makro Riskleri Azaltıcı Politika Aracı Olarak Zorunlu Karşılıklar

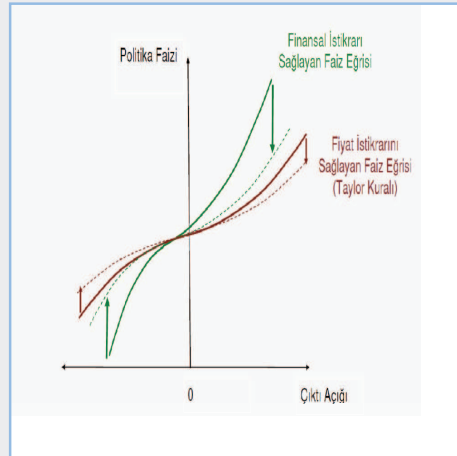
Enflasyon hedeflemesi rejimi çerçevesinde merkez bankalarının temel amacı fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmektir. Bu amaca hizmet etmek üzere merkez bankaları klasik Taylor (1993) kuralına paralel olarak politika faiz oranını temel araç olarak kullanmaktadır. Taylor kuralı, nominal faiz oranının, gerçekleşen enflasyonun hedeflenen değerinden sapması ile üretim açığının bir fonksiyonu olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla, söz konusu kural enflasyon hedefine ulaşmak için gerekli faizin belirlenmesine yardımcı olmaktadır. Öte yandan finansal istikrar açısından önem taşıyan kredi büyümesi, varlık fiyatları ve cari açık gibi faktörler için de faiz oranları temel belirleyicidir. Bundan hareketle fiyat istikrarı için gerekli olan faiz seviyesini veren Taylor kuralına paralel olarak finansal istikrar için gerekli olan bir faiz seviyesi olabilir. Ancak, ekonomide fiyat istikrarı için gerekli olan faiz seviyesi ile finansal istikrar için gerekli olan faiz seviyesi her zaman birbirleri ile uyumlu olmayabilir. Ekonominin hızlı büyüdüğü dönemlerde, enflasyonu kontrol altına alan faiz politikası, finansal risklerin ortaya çıkmasını engellemekte yetersiz kalabilmektedir. Diğer taraftan, derin bir daralma durumunda ise fiyat istikrarının tesis edilebilmesi için finansal istikrarı sağlayan faiz oranından daha da yüksek bir faiz seviyesine ihtiyaç duyulabilmektedir (Grafik 1). Her iki durumda da, politika faiz oranının hem fiyat hem de finansal istikrarı sağlayabilmesi amacıyla, faiz dışındaki politika araçlarının kullanılması gerekebilecektir. Bahse konu araçların kullanılması, hem finansal istikrarı sağlayan hem de fiyat istikrarını sağlayan faiz eğrisini yataylaştırarak iki eğri arasındaki marjın daralmasına ve böylelikle her iki amaca da hizmet edilmesine katkıda bulunacaktır (Grafik 2).

Grafik 1. Faiz Dışı Politika Araçlarının Kullanılmadığı Durum

Kaynak: TCMB

Grafik 2. Faiz Dışı Politika Araçlarının Kullanıldığı Durum

Kaynak: TCMB

Bu çerçevede, zorunlu karşılıklar finansal istikrarı sağlamada kullanılabilecek etkin bir politika aracı olarak değerlendirilmektedir. Bilindiği gibi, zorunlu karşılık uygulaması, bankaların kredi olarak kullanılabilecekleri temel bazı kaynakların belli bir oranının merkez bankası nezdinde tutulmasını, böylece merkez bankasının yurt içi para arzı üzerindeki kontrolünü ve likidite yönetimini güçlendirmeyi öngörmektedir. Ayrıca, bankaların ellerinde bulunan kredilendirilebilir fonların miktarını değiştirmek yoluyla kredi hacmini ayarlamak ve kısa vadeli faiz oranlarındaki oynaklığı azaltmaya yardımcı olmak fonksiyonuna da sahiptir. Söz konusu fonksiyonları sayesinde, zorunlu karşılıklar gerek para politikası gerekse makro riskleri azaltıcı

bir politika aracı olarak kullanılabilmekte ve hem fiyat istikrarının hem de finansal istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmaktadır.

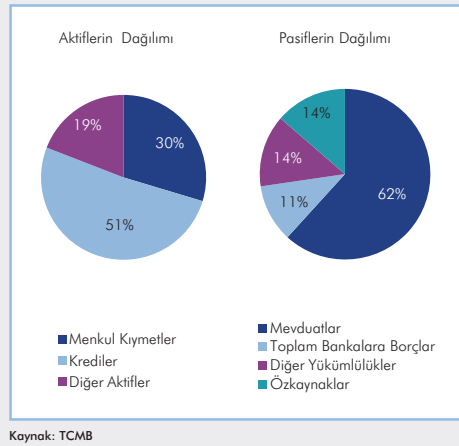
Bu itibarla, ülkemizde finansal istikrarın sağlanmasında krizin başlangıcından bu yana, doğrudan miktar üzerinden etkili olan zorunlu karşılıklar aktif bir şekilde kullanılmaktadır. Zorunlu karşılık uygulaması 2005/1 sayılı Bankamız Tebliği ile düzenlenmiş olup, bu düzenleme gereğince bankalar; hâlihazırda zorunlu karşılığa tabi Türk lirası yükümlülükler için yüzde 6, yabancı para yükümlülükler için ise yüzde 11 oranında karşılığı Bankamız nezdindeki hesaplarda nakden tutmaktadır.

Küresel piyasalarda yaşanan krizin etkisiyle bankacılık sektörünün yurt dışından fonlama imkânlarının daralması nedeniyle, Bankamızca alınan diğer tedbirlere ek olarak, bankalara döviz likiditesi sağlamak amacıyla, Aralık 2008'de yabancı para zorunlu karşılık oranı 2 puan indirilerek bankacılık sistemine anılan dönem itibarıyla yaklaşık 2,5 milyar ABD doları kalıcı döviz likiditesi sağlanmıştır. Ayrıca, 2009 yılında kredilerde gözlenen artışı desteklemek amacıyla Türk parası zorunlu karşılık oranı Ekim 2009'da 1 puan azaltılmış olup, bankacılık sistemine söz konusu dönem itibarıyla yaklaşık 3,3 milyar TL kalıcı likidite sağlanmıştır.

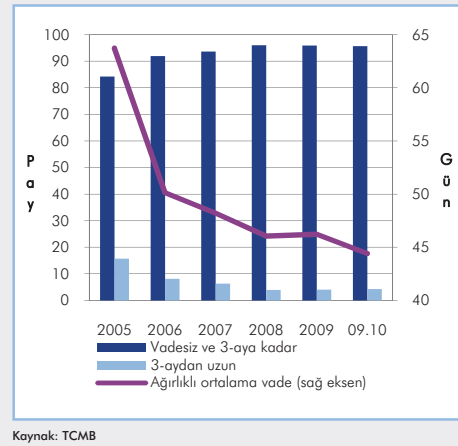
14 Nisan 2010 tarihli para politikası çıkış stratejileri basın duyurusunda, küresel piyasalardaki normalleşme belirginleştikçe döviz likiditesine ilişkin sağlanan imkânların kontrollü ve aşamalı olarak kriz öncesi seviyelere getirileceğinin açıklanması sonrasında, likidite koşulları ve kredi piyasası gelişmelerine bağlı olarak öncelikle yabancı para sonra da Türk parası zorunlu karşılık oranı kademeli olarak kriz öncesi seviyeleri olan sırasıyla yüzde 11 ve 6'ya yükseltilmiştir. Öte yandan, 23 Eylül 2010 tarihinde zorunlu karşılık politikasında yapılan değişiklikle Türk parası zorunlu karşılıklara faiz ödenmesi uygulamasına son verilmiştir.

Zorunlu karşılık uygulamasına ilişkin değişiklikler, bahse konu politika aracının gelecekte de aktif bir şekilde başta cari denge olmak üzere makro ekonomide ve finansal piyasalarda oluşabilecek riskleri azaltıcı araçlardan biri olarak kullanılmasına yöneliktir.

Grafik 3. Bankacılık Sektörünün Bilanço Yapısı (09.10)

Grafik 4. Türk Lirası Mevduatların Vade Yapısının Gelişimi (% ve Gün)

Bankacılık sektörünün en önemli fon kaynağını mevduatlar oluşturmaktadır. Eylül 2010 itibarıyla toplam 573 milyar TL olan mevduatlar toplam kaynakların yüzde 62'sini

oluşturmaktadır. Varlıklar içinde en önemli payı yüzde 51 ile krediler ve yüzde 30 ile menkul kıymetler oluşturmaktadır (Grafik 3). Toplam kredilerin ve menkul kıymetlerin mevduatlara oranı ise sırasıyla yüzde 83 ve 48 düzeyindedir. Dolayısıyla, ülkemiz bankacılık sektörü kaynak sağlamada ve bunları plase etmede bireysel ve kurumsal tasarruf sahiplerine yüksek ölçüde bağımlıdır.

Ancak, kredi ve menkul kıymetler ile mevduatlar arasındaki süregelen vade uyumsuzluğu sorunu artarak devam etmektedir. 2005 yılı sonrasında kademeli şekilde azalan Türk lirası mevduatın vadesi Eylül 2010 itibarıyla 44 güne düşmüştür (Grafik 4). Bu durum, bankacılık sisteminin faiz ve likidite risklerini artırarak finansal sistemin istikrarı açısından risk oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, finansal istikrarı güçlendirmek amacıyla, makro riskleri azaltıcı politika uygulaması çerçevesinde zorunlu karşılıkların, Türk lirası cinsinden mevduatların vade uzatımını teşvik edecek şekilde düzenlenmesi planlanmaktadır.

IV.4 Sistemik Öneme Sahip Finansal Kuruluşlar

Küresel finansal krizden alınan en önemli derslerden biri, sistemik öneme sahip finansal kuruluşların yarattığı risklerin gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde azaltılması için somut önlemler alınması gerektiğidir. Bu kuruluşların, sistemik önem derecesini belirlemede kullanılan genel kabul görmüş 3 temel özelliği bulunmaktadır. Bu özellikler, büyüklük (aktif tutarları ve pazar payları), finansal açıdan iç içe geçmişlik (diğer finansal kuruluşlarla gerçekleştirdikleri işlemlerin yoğunluk ve hacmi) ve finansal sistemde yerine getirdikleri işlev bakımından ikame edilebilme imkânlarının sınırlı olmasıdır (örneğin ödemeler sistemindeki paylarının yüksek olması). Bu özellikleri nedeniyle, sistemik öneme sahip kuruluşların karşılaşılabileceği sorunlar sistemin geneline sirayet edebilmekte ve ekonomik faaliyet üzerinde telafisi güç hasarlar bırakabilmektedir. Nitekim, bu tip hasarların önlenmesi için ABD başta olmak üzere bir çok gelişmiş ülkede otoriteler, kriz boyunca zor duruma düşen sistemik öneme sahip finansal kuruluşları kurtarmak amacıyla kamu kaynaklarını kullanarak bu kuruluşlara emsali görülmemiş boyutlarda mali destekler sağlamak zorunda kalmışlardır. Bu destekler, çoğu zaten yüksek borçluluk oranlarına sahip söz konusu ülkelerde bütçe dengelerini bozmuş ve kamu maliyesi kaynaklı yeni kırılğanlıkların oluşmasına neden olmuştur.

Bu gelişmeler neticesinde, benzer sorunların ileride tekrar yaşanmaması için G-20 tarafından başlatılan küresel finansal sistemin reformu çalışmalarının ana gündem maddelerinden biri, sistemik öneme sahip finansal kuruluşların sahip oldukları zımnî kamu desteği garantisini ve bunun piyasa oyuncularını nezdinde oluşturduğu “batamayacak kadar büyük” algısını ortadan kaldırmaya yönelik özel tedbirler geliştirmek olarak belirlenmiştir. G-20 Liderleri bu gündem maddesi ile ilgili sorumluluğu Finansal İstikrar Kurulu’na (FSB) vermişler ve konuyla ilgili uluslararası çalışmaların koordine edilerek 2010 yılı Kasım ayına kadar bir politika çerçevesi oluşturulmasını istemişlerdir.

G20 Liderlerinin talimatı doğrultusunda hareket eden FSB; sistemik öneme sahip kuruluşların daha sıkı denetlenmesini ve bu kuruluşlarla ilgili çözümlenme mekanizmalarının geliştirilmesini temel amaçlar olarak belirleyen ve ayrıca bu kuruluşların zarar karşılama kapasitesinin artırılması ve temel finansal altyapı unsurlarının geliştirilmesi gibi hususları da içeren bir politika çerçevesi oluşturarak G-20 Liderlerinin onayına sunmuştur. Söz konusu politika çerçevesini ortaya koyan “Reducing the moral hazard posed by systemically important financial institutions – FSB Recommendations and Timeline” başlıklı doküman, 11-12 Kasım 2010 tarihleri arasında Güney Kore’nin başkenti Seul’de yapılan son Zirve toplantısında onaylanmış ve 12 Kasım 2010 tarihinde kamuoyuna açıklanmıştır. Dokümanda, FSB’nin 51 maddeden oluşan tavsiyeleri ve bu tavsiyeler doğrultusunda ilgili üye ülkelerce ve uluslararası standart belirleyici kuruluşlarca gerçekleştirilmesi beklenen çalışmalar, nihai hale getirilmeleri gereken tarihler ile birlikte sunulmaktadır. Buna göre, FSB ve ulusal otoriteler, uluslararası standart belirleyici kuruluşlarca geliştirilecek nicel ve nitel göstergeleri kullanarak küresel bazda faaliyette bulunan sistemik öneme sahip kuruluşları (G-SIFI) belirleyecekler ve belirlenen G-SIFI’lar ile ilgili alınacak ilave tedbirlerin, bu kuruluşların taşıdıkları risklerle orantılı olarak tüm ülkelerce paralel şekilde uygulandığının denetlenmesi de FSB nezdinde kurulacak olan Emsal Değerlendirme Kurulu’nun sorumluluğunda olacaktır.

Yerel ya da küresel bazda faaliyet göstermelerine bakılmaksızın, sistemik öneme sahip finansal kuruluşlardan kaynaklanan risklerin azaltılması için ülkemizin de aralarında bulunduğu FSB üyelerinin uygulamayı taahhüt ettiği bu politika çerçevesinin temel unsurları ise şunlardır:

- Sorunlu bankaların finansal sisteme zarar vermeden ve kamu desteğine ihtiyaç

duyulmadan çözümlenebilmesi için ulusal banka çözümlene rejimlerinde gerekli iyileştirilmelerin yapılması;

- Neden oldukları riskler nedeniyle, küresel bazda faaliyet gösterenler öncelikli olmak üzere, sistemik öneme sahip kuruluşların Basel III standartlarınca öngörülenlerin ötesinde bir zarar karşılama kapasitesine sahip olmalarını sağlayacak kurallara tabi tutulması;

- Sistemik risk yaratabilecek tüm finansal kuruluşların daha sıkı bir şekilde gözetimi ve denetlenmesi;

- Finansal sistemde bulaşma riskini azaltmak için ulusal finansal altyapıyı daha sağlam hale getirecek standartların uygulanması;

- Emsal Değerlendirme Kurulu'nun (Peer Review Council) küresel bazda faaliyet gösteren sistemik öneme sahip kuruluşlarla ilgili olarak kaynak ülke (home country) ve ev sahibi ülke (host country) ulusal otoritelerince uygulanan tedbirlerin yerindeliği ve tutarlılığı hakkında düzenli gözden geçirmeler yaparak FSB'ye raporlaması;

- Küresel bazda faaliyet gösteren sistemik öneme sahip kuruluşların (G-SIFI) kaynak ülkelerinin;

- o G-SIFI'ların neden oldukları risklerin, uluslararası denetim grupları aracılığıyla titizlikle ve eşgüdüm içinde değerlendirilmesini sağlamaları

- o Uluslararası müdahale ve çözümlene planlarını G-SIFI'lar için zorunlu hale getirmeleri ve Sınır Ötesi Kriz Yönetim Grupları (Cross-border Crises Management Groups – CMGs) bünyesinde, kriz sırasında yapılacak işbirliğine dair finansal kuruluş bazında anlaşmalar hazırlamaları

- o G-SIFI'lar için uygulayacakları politika tedbirlerini oluşturulacak Emsal Değerlendirme Kurulu'nun denetimine sunmaları

FSB'nin sistemik öneme sahip kuruluşlarla ilgili geliştirdiği ve temel unsurları yukarıda sıralanan politika çerçevesinin hayata geçirilebilmesi için üye ülke otoritelerince 2011 yılı sonuna kadar gerçekleştirilmesi beklenen somut çalışmalar vardır. Bu çalışmaların tamamlanma düzeyi ve uygulamada ortaya çıkabilecek eksiklikler hem FSB tarafından ülke bazında ve tematik bazda yapılacak değerlendirme çalışmaları ile hem de IMF ve Dünya Bankası tarafından yapılacak FSAP değerlendirmeleri ile denetlenecektir.

2001 krizinin ardından gerçekleştirilen yapısal reformlar sayesinde bankacılık sisteminin gözetim ve denetiminin sağlıklı bir yapıya kavuştuğu ülkemizde, mevcut banka çözümlene rejimi, ilgili otoritelere detaylı ve geniş yetkiler tanımaktadır. Ayrıca, sistemdeki tüm bankaların mali durumları gerek yerinde gerekse uzaktan denetim faaliyetleri ile yakından izlenmekte, ilgili mevzuat gereği yükümlülüklerini yerine getiremeyen bankalar olması halinde bunlar zamanında uyarılmakta ve ilave tedbirler almaları istenmektedir.

Bilanço büyüklüğü bakımından belirli bir büyüklüğün üzerinde olmaları dolayısıyla sistemik öneme sahip olarak değerlendirilebilecek bankalar için ülkemiz mevzuatında ayrı bir takım hükümler bulunmamakta, ancak bunların gözetim ve denetimine özel önem atfedilmektedir. Bununla birlikte, önümüzdeki dönemde sistemik öneme sahip kuruluşlarla ilgili olarak uluslararası platformlardaki mevcut taahhütlerimiz ve ülkemiz menfaatleri çerçevesinde bazı adımlar atılması söz konusu olabilecektir.

Tablo 1. Sistemik Öneme Sahip Kuruluşlar Konusundaki FSB Tavsiyelerine İstinaden Yürütülecek Çalışmalara ait Zaman Çizelgesi

Yapılması Gerekenler	Sorumlu Kurum(lar)	Tamamlanacağı Tarih
Zarar Karşılama Kapasitesinin Artırılması		
Daha yüksek zarar karşılama kapasitesi konusundaki çalışmalar	BCBS	2011 ortası
Sözleşmeye dayalı ve kanuni "bail-in" konusunda yasal, operasyonel ve piyasa kapasitesi ile ilgili konuların değerlendirilmesi	FSB ve üyeleri	2011 ortası
Daha yüksek zarar karşılama kapasitesi ve bunun için gerekli enstrümanlar hakkında öneriler geliştirilmesi	FSB (BCBS ile istişare halinde)	Aralık 2011
Çözümleme		
SIFI'ların çözümlenebilmesi için yasa ve yönetmeliklerde yapılması gereken değişikliklerin değerlendirilmesi	FSB üyeleri	Mart 2011
Çözümleme kriterlerinin ve etkin çözümleme rejimlerinin temel unsurlarının belirlenmesi	FSB (BCBS, IMF, IAIS ve IOSCO ile istişare halinde)	2011 ortası
FSB tarafından belirlenen kriterler çerçevesinde ulusal çözümleme rejimlerinde gerekli iyileştirmelerin yapılması	FSB üyeleri	2011 sonu
Etkin çözümleme rejimlerinin temel unsurları hakkında konu bazlı emsal değerlendirmesi yapılması	FSB (BCBS'in Sınır Ötesi Banka Çözümleme Grubu ile istişare halinde)	2012 sonu
Sözleşmeye dayalı ve kanuni "bail-in" düzenlemelerinin yasal ve operasyonel yönleri hakkında öneriler geliştirilmesi	FSB (Kurulacak bir çalışma grubu aracılığıyla)	2011 ortası
Küresel SIFI'lar için kuruluş bazında sınır ötesi işbirliği anlaşmalarının yapılması	Küresel SIFI'ların kaynak ve evsahibi ülke otoriteleri	2011 sonu
Küresel SIFI'lar için kuruluş bazında hazırlanan çözümleme planları hakkında ilerleme raporu hazırlanması	FSB Sınır Ötesi Kriz Yönetim Grubu	2011 sonu
SIFI'ların Denetiminin Sıklaştırılması		
Etkin denetim konusundaki Basel Temel Prensipleri ışığında ülkelerin kendi durumlarını değerlendirmesi	FSB üyeleri	2011 ortası
Etkin denetim konusundaki IOSCO Temel Prensipleri ışığında ülkelerin kendi durumlarını değerlendirmesi	FSB üyeleri	2012'nin ilk ayları
Denetim konusundaki görev ve yetkiler ile konsolide denetim hakkındaki Temel İlkelerin gözden geçirilmesi	BCBS, IAIS, IOSCO	2012 sonu
Denetim Gruplarının iyileştirilmesi hakkında rapor hazırlanması	BCBS, IAIS, IOSCO	2012 sonu
SIFI'ların denetiminin yoğunluğu ve etkinliği konusundaki önerilerin uygulanma durumu hakkında bir rapor hazırlanması	FSB'nin üst düzey denetim yetkilileri grubu	2011 sonu
Temel Finansal Altyapı Unsurlarının Güçlendirilmesi		
Finansal piyasa altyapısı standartlarının gözden geçirilmesi	CPSS, IOSCO	2011 başı (taslak rapor), 2011 sonu (nihai rapor)
FSB TezgahüstüTürev Ürünler Çalışma Grubu tavsiyelerinin uygulanma durumunun değerlendirilmesi	FSB TezgahüstüTürev Ürünler Çalışma Grubu	Mart 2011
Küresel SIFI'lar Konusunda Emsal Değerlendirmeleri		
FSB'nin küresel SIFI'lar hakkındaki tavsiyelerinin uygulanacağı kuruluşların belirlenmesi	FSB ve ulusal otoriteler (BCBS, CGFS, CPSS, IAIS ve IOSCO ile istişare halinde)	2011 ortası
Sistemik önemin değerlendirilebilmesi için geçici metodoloji hazırlanması	BCBS	2010 sonu (taslak), 2011 başı (nihai hali)
Küresel SIFI'ların değerlendirilmesi için bir çerçeve oluşturulması	FSB (Standart belirleyici kuruluşlar ile istişare halinde)	2011 sonu
FSB bünyesinde Emsal Değerlendirme Kurulu'nun kurulması	FSB	2011 sonu
Küresel SIFI'lar konusundaki politikaların değerlendirilmesi	FSB Emsal Değerlendirme Kurulu	2012 sonu

IV.5 Kredi Derecelendirme Kuruluşlarına İlişkin Gelişmeler

Küreselleşen finansal piyasalarda uluslararası sermayenin yönünü belirleyen unsurlardan biri olan derecelendirme analizleri, karmaşıklaşan mali piyasalar, artan araç ve borçlu çeşitliliğiyle birlikte hem resmi otoriteler hem de yatırımcılar için oldukça önemli hale gelmiştir. Değerlendirmelerin, geniş bir yatırımcı kitlesi tarafından takip ediliyor olması, borçluların gidebileceği sermaye piyasalarının ve dolayısıyla finansman kaynaklarının artmasına imkân vermektedir. Derecelendirme işleminin önemini arttıran bir diğer unsur ise denetleyici ve düzenleyici otoritelerin söz konusu kuruluşların verdiği notları, Basel II kriterleri gibi uluslararası düzenlemelerde bir araç olarak kullanıyor olmalarıdır.

Küresel kriz ve finansal piyasalardaki çalkantılar kredi derecelendirme kuruluşlarının (KDK) faaliyetlerini ve konumlarını yeniden sorgulanır hale getirmiştir. Zira KDK'lar piyasalar ve yatırımcılar açısından önemli bilgiler sağlamakla birlikte, krizlerin derinleşmesine yol açtıkları yönünde önemli eleştirilere maruz kalmaktadırlar. 1997-98'de yaşanan Asya krizi, 2001 yılında patlak veren Enron skandalı ve 2002-2003 yıllarında WorldCom ve Parmalat gibi büyük ABD firmalarının çöküşüyle birlikte itibar kaybeden KDK'lar, 2008 yılında ABD'de başlayıp tüm dünyaya yayılan eşik altı konut kredileri krizinde ve AB'de yaşanmakta olan mali krizde hatalı ve eksik değerlendirmede bulunmakla suçlanmışlardır.

KDK'lara yöneltilen eleştirilerin başında not indirimlerinin genel olarak kriz sonrasında gerçekleştirilmesi gelmektedir. Özellikle, kriz dönemlerinde ülke notlarında ayarlamalar yapılması, derecelendirme işlemlerinin doğruluğu ve istikrarı hakkında endişe yaratmaktadır.

KDK'lara yönelik bir diğer olumsuz görüş ise derecelendirme kriterlerinde ve notlarında fazla iyimser veya kötümser davrandıkları şeklindedir. AB'de yaşanan mali krizin ardından, ekonomik görünümü oldukça kötü olan ülkelerin not indirimlerinden sonra dereceleri hâlâ yatırım yapılabilir seviyede tutulurken, krizden görece daha az etkilenen, ekonomik ve finansal istikrar olarak daha olumlu bir süreç içerisinde olan ülkelerin notları düşük seviyede bırakılmaktadır. Nitekim bir çelişki olarak da değerlendirilebilecek bu durum, piyasada kredi ve batma riskini fiyatlayan ülke CDS primlerindeki seviyelerden açık bir şekilde görülebilmektedir (Grafik I.7).

KDK'ların gelirlerinin büyük bir kısmını borçlanma senetleri ihraç eden ve bunun için derecelendirme talep eden hükümet ve şirketlerden elde etmesi, bazı piyasa katılımcılarının derecelendirme kuruluşlarının ilişkilerini bozma korkusuyla dengesiz ve tarafsız not verebileceklerini ileri sürmelerine neden olmaktadır. Ayrıca, söz konusu kurumların değerlendirmeye tabi tuttukları firmalara danışmanlık hizmeti de verebilmeleri çıkar çatışmasının ve suistimal riskinin ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

KDK'lara yönelik söz konusu yoğun eleştiriler, bu kuruluşların ilan ettikleri risk değerlendirmelerinden hukuken sorumlu olmaları ve hatta sürekli bir denetim altında bulundurulmaları gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda, pek çok ülke gözetim ve şeffaflığa odaklanarak, KDK'ara yönelik düzenleyici çerçeve geliştirmek için gerekli adımları atmaya başlamışlardır.

ABD'de, KDK'ların denetimine ilişkin düzenlemeler kriz öncesi dönemde hayata geçirilmeye başlanmıştır. 2006 yılında yürürlüğe giren Kredi Derecelendirme Kuruluşları Reform Yasası (The U.S. Credit Rating Agency Reform Act) ABD Sermaye Piyasası Kuruluna (U.S. Securities and Exchange Commission-SEC) kredi derecelendirme kuruluşlarını düzenleme yetkisi vermiştir. SEC, söz konusu yasayla olası çıkar çatışmasının önüne geçmeyi, şeffaflığı ve derecelendirme sürecine yönelik bilgilendirme standartlarını arttırmayı amaçlamaktadır.

Uluslararası platformda ise KDK'lara yönelik düzenlemeler G-20 toplantılarında da ele alınmıştır. 2009 yılında Londra'da toplanan G-20 Liderleri, KDK'ların kayıt işlemlerini de içeren

düzenleyici bir denetim rejiminin 2009 yılının sonuna kadar oluşturulmasına ve söz konusu rejimin Uluslararası Sermaye Piyasası Kurulları Örgütü'nün (International Organization of Securities Commission-IOSCO) Temel Davranış Kuralları ile tutarlı olması gerektiğine karar vermişlerdir. G-20 toplantısı sonrasında, KDK'ların gözetim ve denetiminin güçlendirilmesi ulusal ve bölgesel girişimlerle ele alınmaya başlanmıştır. 2009 yılı Aralık ayında Avrupa Birliği'nde (AB), KDK'ların gözetim ve denetimi konusunda yeni bir yasa yürürlüğe girmiştir. Yasa ile AB'de faaliyet gösteren bütün KDK'ların Avrupa Kıymetli Kâğıt Düzenleyicileri Komitesi (The Committee of European Securities Regulators-CESR) tarafından kayıt altına alınmasına ve denetiminin yapılmasına karar verilmiştir. 2010 yılı Haziran ayında ise AB komisyonu ulusal düzeyde gerçekleştirilen KDK denetimlerinin tek elde toplanarak merkezi hale getirilmesi için, Avrupa Tahvil ve Piyasalar Denetleme Kurulu'na (European Securities and Market Authority-ESMA) özel denetim yetkisi veren bir taslak hazırlamıştır. Taslakta, ESMA'nın bilgi isteme, soruşturma açma ve yerinde denetim gibi yetkilere sahip olacağı belirtilmektedir.

Diğer bir eleştiri konusu olan derecelendirmelere dayalı düzenlemelere olan bağımlılık, ulusal ve uluslararası otoritelerin çözüm aradığı diğer bir husustur. Basel II kapsamında sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında kullanılan içsel değerlendirmelerde de KDK'ların derecelendirmelerine olan bağımlılığın yüksek olması, Basel III'te bu konunun çözümüne yönelik çalışmaların yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Bu çerçevede, Finansal İstikrar Kurulu (FSB), 2010 yılı Haziran ayında Toronto'da gerçekleştirilen G-20 toplantısı bildirisine paralel olarak, düzenlemelerde dışsal derecelendirmeye bağımlılığı azaltmak için bir taslak üzerinde çalışmaya başlamıştır. Takip eden dönemde, ABD'de Dodd-Frank Wall Street Reformu ve Tüketici Koruma Kanunu (The Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act) yasalaşmış ve KDK'lara yönelik reformlar getirilmiştir. Yasada, denetleme kurumlarının menkul kıymet ihraçlarını değerlendirme konusunda KDK'lara olan bağımlılığının, kredi notlarının kullanımını özendiren bazı yasal zorunlulukların hafifletilmesi yoluyla azaltılacağı belirtilmiştir.

Finansal piyasaların daha sağlıklı bir şekilde işlemesi için KDK'ların önemi açıktır. Ancak, bugüne kadar yaşanan kriz tecrübeleri bu kuruluşların mevcut konumları ve işleyiş şekillerinden kaynaklı sorunların krizin derinleşmesine ve finansal istikrarsızlığa bir şekilde katkıda bulunduğu işaret etmektedir. Bu bağlamda, son dönemde bu kuruluşların merkezi bir konumda yer almamaları yönünde gerçekleştirilen düzenleme ve çalışmaların olumlu bir gelişme olduğu düşünülmektedir.

IV.6 Basel III Düzenlemeleri

Yaşanan küresel kriz sonrasında, ülkemizin de üyesi olduğu Basel Bankacılık Denetim Komitesi, bankaların şoklara karşı dayanıklılığını artırmak ve sermayelerini daha güçlü hale getirmek amacıyla düzenleme çalışmalarına başlamıştır. Söz konusu çalışmalar sonucunda Basel III olarak adlandırılan dökümanlar yayınlanmıştır. Belli bir takvim çerçevesinde geçilecek yeni uygulamaların temel özellikleri aşağıda değerlendirilmektedir.

Sermaye Yeterliliği, Sermayenin Ana Unsurları

Basel III'te yer alan sermaye yeterliliğine ilişkin düzenleme değişiklikleriyle, sermayenin niceliği ve kalitesinin artırılması ile ekonominin konjonktürüne göre sermaye tamponu oluşturulması amaçlanmıştır. Düzenlemelerle, zarar karşılama kapasitesi daha yüksek olan ödenmiş sermaye ve dağıtılmamış karlardan oluşan çekirdek ana sermaye oranı yüzde 2'den yüzde 4,5'e, ana sermaye oranı ise yüzde 4'ten yüzde 6'ya yükseltilmiştir. Önceki uygulamaların aksine yeni düzenlemelerde, sermaye yeterlilik oranının hesaplanmasında sermayeden indirilen bazı kalemlerin doğrudan çekirdek ana sermayeden indirilmesi öngörülmektedir.

Basel III düzenlemeleri sadece sermaye tanımını ve miktarını değiştirmemekte, sermaye yeterlilik rasyosunun paydasında yer alan risk ağırlıklı aktiflerin hesaplanmasında da bazı değişiklikler yapmaktadır. Bu çerçevede, alım-satım hesapları ile menkul kıymetleştirme işlemlerine ilişkin sermaye yükümlülüğü artırılmış ve karşı taraf kredi riskinin hesaplanmasına ilişkin değişiklikler yapılmıştır.

Basel III düzenlemeleriyle getirilen diğer bir yeni kavram ise koruyucu sermaye tamponudur. Koruyucu tampon, çekirdek ana sermaye, ana sermaye ve sermaye yeterlilik oranlarına eklenecek, bir çeşit ihtiyati sermaye işlevi görecektir. Koruyucu tampon hesaba katıldığında, çekirdek ana sermaye oranı yüzde 7'ye, ana sermaye oranı yüzde 8,5'e ve sermaye yeterlilik rasyosu yüzde 10,5'e yükselecektir. Koruyucu tampon sağlanamaması durumunda bankalar faaliyetlerine devam edebilmekle birlikte, kar dağıtımına kısıtlamalar getirilecektir.

Yeni düzenlemelerle, koruyucu tamponun yanı sıra ülke şartlarına ve ilgili otoritenin kararlarına bağlı olarak kredilerin hızlı arttığı dönemlerde ekonomideki döngüsellik azaltmak amacıyla yüzde 0 ile yüzde 2,5 arasında değişen döngüsellik karşıtı sermaye tamponu uygulaması getirilmiştir. Bu sermaye tamponu ile hızlı kredi büyümesinin önüne geçilmesi hedeflenmektedir.

Yeni düzenlemelerin küresel ekonomiye olumsuz etkilerini sınırlamak amacıyla uzun bir geçiş süreci öngörülmüş ve sermaye tanımı ile oranlarına ilişkin değişikliklerin tam olarak uygulanmasına 2019 yılı başından itibaren başlanması planlanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Basel III Uygulama Takvimi

(%)	Mevcut	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Çekirdek Ana Sermaye Oranı	2,0	3,5	4,0	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5
Ana Sermaye Oranı	4,0	4,5	5,5	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0
Sermaye Yeterlilik Oranı	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0
Sermaye Koruma Tamponu					0,625	1,250	1,875	2,5
Çekirdek Ana Sermaye + Koruma Tamponu		3,5	4,0	4,5	5,125	5,750	6,375	7,0
Ana Sermaye +K. Tamponu		4,5	5,5	6,0	6,625	7,250	7,875	8,5
Sermaye Yeterlilik Oranı +K. Tamponu		8,0	8,0	8,0	8,625	9,250	9,875	10,5

Türk Bankacılık sisteminde özkaynaklar içerisindeki sermaye benzeri kredilerin payı düşük, ödenmiş sermaye ve dağıtılmamış karlar gibi zarar karşılama kapasitesi yüksek ve dolayısıyla kaliteli sermaye unsurlarının payı yüksek olup, sermaye yeterlilik rasyosu, ana sermaye ve çekirdek ana sermaye oranları arasındaki fark gelişmiş ülke bankacılık sistemlerinin aksine daha azdır. Bu itibarla, Basel III'e ilişkin sermaye düzenlemeleri daha çok gelişmiş ülke bankacılık sistemleri bakımından zorlayıcı olacaktır. Sermaye niteliği ile ilgili değişikliklerle birlikte, sermaye yeterlilik rasyosunun hesaplanmasında dikkate alınan özkaynak kalemlerinin daha yüksek zarar karşılama kapasitesi taşıyacak olması küresel finansal istikrara önemli katkıda bulunacaktır.

Kaldıraç oranı

Yaşanan kriz, ülkelerin bankacılık sistemlerinde yüksek düzeyde bilanço içi ve dışı borçluluk oluştuğunu ortaya koymanın yanısıra bankaların yüksek risk ağırlıklı sermaye yeterlilik oranlarına sahip olmalarının dayanıklılıklarına ilişkin yeterli bir gösterge olmayabileceğini göstermiştir. Bu nedenle Basel III içinde risk bazlı olmayan bir kaldıraç oranı düzenlemesine yer verilmiştir. Bu düzenleme ile hem risk odaklı sermaye yeterlilik yaklaşımının desteklenmesi hem de bankaların borçluluklarının sınırlandırılması hedeflenmektedir.

Komite, yapılan sayısal etki çalışmalarının sonuçları çerçevesinde ve sektör görüşlerini de dikkate alarak kaldıraç oranının, Basel III kapsamında yapılan yeni tanıma göre hesaplanmış ana sermayenin belirli dönüşüm oranlarıyla dikkate alınmış bilanço dışı kalemler ile aktifler toplamına bölünmesiyle hesaplanmasına karar vermiştir. Kaldıraç oranı minimum yüzde 3 olarak öngörülmekte ve kademeli bir geçiş dönemi planlanmaktadır. 1 Ocak 2018'de yürürlüğe girmesi planlanan kaldıraç oranının, geçiş döneminde gerekli test ve ayarlamalara tabii tutulması ve kaldıraç oranı ile hedeflenenlerin ne ölçüde sağlandığının değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Türk bankacılık sektöründe özkaynakların bilanço içindeki ağırlığı yüksek olup, bankalarımız düşük kaldıraçla çalışmaktadır. Bu çerçevede, söz konusu düzenlemelerine uyum konusunda önemli bir zorluk yaşanmayacağı düşünülmektedir.

Küresel Likidite Oranları

Yaşanan küresel krizden çıkarılan dersler paralelinde, Basel Komitesi uluslararası bankalar için küresel likidite oranları geliştirmeye çalışmaktadır. Oranların amacı likidite riski gözetiminin küresel boyutta uyumu ve sağlamlığının güçlendirilmesidir.

Küresel likidite oranları olarak iki oranın getirilmesi planlanmaktadır. İlk olarak, Likidite Karşılama Oranına (LCR) göre bankalar, belirlenen bir likidite stresi senaryosu dahilinde, 30 günlük bir dönemde ortaya çıkabilecek likidite ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde, likiditesi yüksek serbest varlık bulundurmaları zorundadır. Bu orana göre likit varlıkların 30 gün içinde gerçekleşecek net nakit çıkışlarına oranının yüzde 100 ve üzeri olması gerekmektedir. Rasyonun payı likit varlık olarak tanımlanan varlıkların değerine belirli iskonto uygulanması sonucu elde edilmektedir. Likit varlıklar nakit, merkez bankasından alacaklar, devlet borçlanma senetleri ile devlet garantisini haiz menkul değerler, yüksek kalitede reel sektör tahvil ve bonoları ile varlığa dayalı menkul kıymetlerden oluşmaktadır. Rasyonun paydasında ise bilanço içi ve bilanço dışı işlemlerden kaynaklanan ve 30 gün içinde gerçekleşmesi beklenen nakit girişlerine dikkate alınma oranları, bilanço içi ve bilanço dışı işlemlerden kaynaklanan ve 30 gün içinde gerçekleşmesi beklenen nakit çıkışlarına ise çekiliş oranları uygulanmaktadır. Nakit çıkışlarının söz konusu oranlarla çarpılması sonucu elde edilen tutardan nakit girişlerinin oranlarla çarpılması sonucu elde edilen tutar düşülerek net nakit çıkışlarına ulaşılmaktadır.

Likidite karşılama oranının yanısıra, bu oranı desteklemek, yapısal likidite uyumsuzluklarını sınırlandırmak ve çekirdek fonlamayı belirli bir düzeyin üzerinde tutmak amacıyla Net İstikrarlı Fonlama Oranı (NSFR) adı altında ikinci bir oran oluşturulmuştur. Bu orana göre bir bankanın

mevcut istikrarlı fonlama tutarının ihtiyaç duyulan istikrarlı fonlama tutarına oranı yüzde 100'den büyük olmalıdır. Mevcut istikrarlı fonlama tutarı sermaye, etkin vadesi 1 yıldan fazla olan yükümlülükler ve vadesiz mevduatlar ile vadesine bir yıldan az kalan perakende mevduatlar ve vadesine bir yıldan az kalan toptan fonların belirli bir oranının toplamından oluşmaktadır. İhtiyaç duyulan istikrarlı fonlama tutarı ise likide edilebilme kapasitelerine göre, varlıkların en likitten en az likide göre sınıflandırılarak belirli dikkate alınma oranlarına tabi tutulmaları sonucu elde edilmektedir. Örneğin devlet borçlanma senetlerine %5 dikkate alınma oranı uygulanırken, maddi duran varlıklara %100 dikkate alınma oranı uygulanmaktadır. İhtiyaç duyulan istikrarlı fonlama tutarının elde edilmesinde bilanço dışı işlemlerden kaynaklanacak istikrarlı fonlama tutarı ihtiyacı da toplama dahil edilmektedir.

Söz konusu oranlara ilişkin uygulama takvimi belirlenmiş olup, her iki oran için 1 Ocak 2012'den itibaren bilgi amaçlı raporlamaların başlamasına, oranlara uyumun bir zorunluluk olarak LCR için 1 Ocak 2015 ve NSFR için 1 Ocak 2018 itibarıyla gerçekleştirilmesine karar verilmiştir.

IV.7 Finansal Farkındalık ve Finansal Eğitim

Günümüz finansal piyasalarında ürün ve hizmet çeşitliliği hızla artmaktadır. Bu durum bireylere yatırım, tüketim ve tasarruf kararlarında birçok alternatif sunarken, aynı zamanda bireylerin üstlendikleri riskleri de artırmaktadır. Öte yandan değişen sosyal ve demografik koşullar, her yaştaki ve her gelir grubundaki tüm bireylerin hayatının her alanında finansal konular hakkında bilgi sahibi olmasını gerektirmektedir. Tüm bunlar düşük finansal eğitim seviyeleri ile birleştiğinde, bireylerin bu kararlarında aldıkları risklerin ne kadar farkında olduklarına ve kararlarını ne kadar bilinçli verdiklerine ilişkin tereddütler doğurmaktadır.

Bu kapsamda, finansal konularda “farkındalık” yaratılmasının ve bunu sağlamak üzere bireylere “finansal eğitim” verilmesinin önemi ön plana çıkmaktadır. Finansal eğitim sayesinde bireylerin finansal ürün ve hizmetler hakkında bilgi sahibi olmaları sağlanmakta ve bu şekilde finansal ürünlerin etkin kullanımı artırılmaktadır.

Ülkemizde finansal sektörün henüz büyüme aşamasında olduğu, borçluluk seviyelerinin birçok ülkeye kıyasla düşük seviyelerde olduğu da dikkate alındığında, finansal eğitimin bu aşamada ele alınması, finansal sektörün sağlıklı büyümesine önemli katkı sağlayacaktır. Örneğin, hanehalkının borçluluğuna etkisi de göz önünde bulundurularak bankacılık işlemleri ile ilgili olarak tahsil edilecek her tür parasal yükümlülük, ödenecek komisyon, hesap işletim ücreti ve kredili mevduat hesabı faiz oranlarının hesap açım aşamasında akdedilecek sözleşmelerde açıkça belirtilmesinin sağlanmasının, müşterilerin üstlenecekleri parasal yükümlülükleri bilerek ve anlayarak banka ile işlem tesis etmelerinin ve rekabetçi bir ortamda çalışan bankaların uygulamaları hakkında yeterli bilgiye sahip olarak işlemlerini yaptırılmalarının bireylerin ve tüm sistemin faydasına olacağı açıktır.

Finansal eğitim sadece bireylerin refahının artmasını sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal refah artışına ve finansal piyasaların daha etkin çalışmasına, dolayısıyla finansal ve ekonomik istikrara da katkıda bulunmaktadır. Öyle ki, finansal istikrar ve finansal eğitim kavramlarının birbiriyle yakından ilişkili olduğu rahatlıkla ifade edilebilir. Bu noktada finansal eğitim konusunda merkez bankalarının rolü ön plana çıkmaktadır.

Günümüzde pek çok merkez bankası fiyat istikrarı temel amacının yanında finansal istikrarı da destekleyici amaç olarak kabul etmektedir. Bu amaç Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası da dahil olmak üzere bazı merkez bankalarının kanunlarında da yer almaktadır. Dolayısıyla, merkez bankaları bir yandan yasal yükümlülükleri, diğer yandan finansal eğitimin finansal istikrarla olan yakın ilişkisi nedeniyle çeşitli şekillerde ve değişik oranlarda finansal eğitim çalışmalarının içinde ön planda yer almaktadır.

Öte yandan, son yaşanan küresel kriz de finansal eğitimin önemini ve finansal istikrar ile ilişkisini açıkça ortaya koymuştur. Krizin ardından finansal eğitimle ilgili olarak gerek uluslararası platformlarda yürütülen, gerek ülkelerin ulusal düzeyde başlattıkları çalışmalar da hız kazanmıştır.

Düşük finansal eğitim düzeyinin olumsuz etkilerine dair üyeleri tarafından dile getirilen endişeler neticesinde 2003 yılında finansal eğitim konusunda çalışmalarına başlayan OECD, bugün finansal eğitim alanında analitik araştırma ve analiz yayınları, ilkeler ve standartlar oluşturma, uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi olmak üzere üç temel alanda çalışmalarını yürütmektedir. OECD'nin uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi kapsamında iki önemli uygulaması vardır. Bunlardan biri, 2008 yılında kurulan “International Gateway on Financial Education” başlıklı İnternet sitesidir (www.financial-education.org). Bir diğer önemli oluşum ise finansal eğitim konusunda uzman kamu çalışanlarından oluşan INFE (International Network on Financial Education) adlı uluslararası çalışma grubudur. 2008 yılında kurulan ve yılda iki kez toplanan

INFE'nin ülkemiz de dahil olmak üzere 68 ülkeden 135'i aşkın üyesi vardır.

Çeşitli ülkelerin finansal eğitim konusunda yaptığı çalışmalar incelendiğinde, bu konuda eskiden beri süregelen pek çok çalışma bulunduğu, ancak son dönemde giderek artan sayıda ülkede "finansal eğitim ulusal stratejisi" oluşturma çabalarının ön plana çıktığı görülmektedir.

Çek Cumhuriyeti'nin finansal eğitim konusunda bir ulusal strateji oluşturma çalışmaları 2005 yılında başlamıştır. Ülkede Hazine Müsteşarlığı'nın liderliğinde, Çek Merkez Bankası ve Eğitim Bakanlığı finansal eğitim ulusal stratejisi çerçevesinde sorumluluğu paylaşmaktadır. 2007 yılında Hazine Müsteşarlığı finansal eğitimin bir ayağını oluşturduğu üç ayaklı bir politika çerçevesi açıklamıştır. 2010 yılında, 2007 yılında oluşturulan çerçeve güncellenmiş ve finansal eğitim için tasarlanan beş yıllık ulusal strateji Çek Hükümeti tarafından onaylanmıştır.

Avustralya'da finansal eğitim ulusal koordinatörlüğü "Avustralya Menkul Kıymet ve Yatırım Komisyonu" (Australian Securities and Investments Commission – ASIC) tarafından yürütülmektedir. Avustralya ulusal strateji çalışmalarına 2009 yılı başlarında başlamıştır. Bu kapsamda ASIC paydaşlarla aylık olarak toplantılar düzenlemekte, sekreteryaya hizmeti sağladığı Avustralya Hükümeti bünyesindeki "Finansal OkurYazarlık Kurulu" ile üç ayda bir toplantılar yapmaktadır. Ayrıca ASIC, okullarda finansal okur-yazarlık konusunda bilgi ve tavsiye alışverişinde bulunmak üzere, Hükümetin eğitim bölümü yetkilileri, eğitim alanında çalışan sivil toplum örgütleri yetkilileri ve tüketici dernekleri yetkililerinden oluşan bir Ulusal Referans Grubu kurmuştur.

Güney Afrika'da finansal eğitim, tüketicinin korunmasına yönelik düzenlemelerin bir parçası olup, ulusal koordinatörlük "Finansal Hizmetler Kurulu" (Financial Services Board - FSB) tarafından yürütülmektedir. Ulusal strateji oluşturulması çalışmalarına 2008 yılında başlanmış olup stratejinin 2011 yılında uygulamaya geçmesi planlanmaktadır.

İngiltere'nin finansal eğitim konusundaki çalışmalarının diğer ülkelere kıyasla daha eskiye dayandığı görülmektedir. Denetim otoritesi "Finansal Hizmetler Otoritesi" (Financial Services Authority - FSA)'nin yasasında yer alan finansal hizmetler konusunda kamu farkındalığı yaratma görevi çerçevesinde 2003 yılı Kasım ayında bir ulusal finansal kapasite değerlendirme grubu kurulmuştur. 2006 yılında mevcut finansal eğitim düzeyini ölçmek için bir anket yapılmış ve aynı yıl Mart ayında şu anki mevcut ulusal strateji belirlenmiştir. 2008 yılında Hazine ile ortak bir çalışma planı ilan edilmiştir. 2010 yılı Nisan ayında ise "Tüketici Finansal Eğitim Kurumu" (Consumer Financial Education Body - CFEB)'nin kurulmasıyla bu kurum İngiltere'nin finansal eğitim ulusal stratejisinden sorumlu kurumu olmuştur.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde finansal eğitim çalışmaları kapsamında ABD Hazinesi bünyesinde 2002 yılında "Finansal Eğitim Bürosu" (Office of Financial Education) kurulmuştur. 2003 yılında ise ABD Kongresi "Finansal OkurYazarlık ve Eğitimi Komisyonu" (Financial Literacy and Education Commision – FLEC) kurmuştur. Komisyon ABD Hazinesinin temel desteği çerçevesinde ABD Merkez Bankası Fed de dahil olmak üzere 22 üye kurumdan oluşmaktadır. 2006 yılında ulusal bir strateji yayımlayan Komisyon, 2009 yılında bu stratejiyi gözden geçirerek güncellenmiş ve 2011 yılına ilişkin stratejisini de yayımlamıştır.

Avrupa Birliği'nde de finansal eğitim konusunda çeşitli platformlarda çalışmalar yapılmaktadır. 2007 yılı Aralık ayında Avrupa Komisyonu finansal eğitim konusunda bir bildiri yayımlamış; bu bildiri ile bazı temel prensipler ve gelecekte uygulanması düşünülen planlar açıklanmıştır. 2008 yılında oluşturulan ve 25 üyesi bulunan "Finansal Eğitim Uzmanlar Grubu" (Expert Group on Financial Education – EGFE) da düzenli olarak toplantılar yapmakta ve finansal eğitim konusunda ulusal stratejiler, finansal kriz ve finansal eğitim, okullarda finansal eğitim ve emeklilik fonları benzeri konularda çalışmalarına devam etmektedir. Ayrıca, 2009 yılında Avrupa Komisyonu İnternet sitesinde "Finansal Eğitim Avrupa Veri Bankası" (European Database for

Financial Education) oluşturulmuş ve bu siteyle Avrupa Birliği'nde kamu sektörü ve özel sektör tarafından sunulan finansal eğitim programları hakkında bilgi verilmeye başlanmıştır.

Elbette, her ülkeye, her duruma uygun tek bir en iyi strateji yoktur. Ülkeler arasındaki kültürel, ekonomik, sosyal farklılıklar bunu imkânsız kılmaktadır. Ancak, çeşitli ülke örnekleri ve uluslararası kuruluşların çalışmaları her ülkenin kendi finansal eğitim stratejisini oluşturmasında önemli bir rehber niteliğindedir.

Ülkemizde de kurumlarımız finansal farkındalık ve finansal eğitim konularına önem vermektedir. Gerek görev ve sorumlulukları çerçevesinde gerek sosyal sorumluluk projeleri kapsamında pek çok kurumumuz farklı alanlarda birbirinden bağımsız çalışmalar yürütmektedir. Öte yandan, konunun önemi, bireysel ve toplumsal açıdan sağlayacağı faydalar düşünüldüğünde, finansal eğitimin ulusal bir politika çerçevesi gerektirdiği görülmektedir. Bu doğrultuda, ülke çapında bir finansal farkındalık yaratmak ve finansal eğitim çalışmalarının etkinliğini artırmak amacıyla ilgili tüm kurumların işbirliği ve sağlayacakları ortak akıl ile bir "finansal eğitim ulusal stratejisi" oluşturulması gereği ortaya çıkmaktadır.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, kavramsal olarak taşıdığı anlamın ötesinde, finansal istikrarı yakından ilgilendirmesi açısından finansal eğitim konusunda ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde ulusal ve uluslararası alandaki çalışmalarına aktif olarak devam etmekte, konu ile ilgili çalışmaları desteklemektedir.